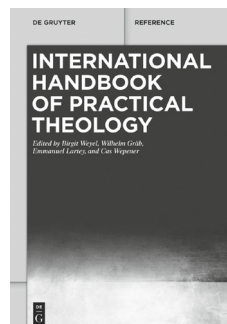

Birgit Weyel, Wilhelm Gräb, Emmanuel Larthey
and Cas Wepener (red.)

International Handbook of Practical Theology

De Gruyter, 2022. 820 pp.

Anmeldt av Fredrik Saxegaard, Tone Stangeland Kaufman,
Anne Austad, Valborg Orset Stene og Inge Westly.

Hva slags fag er praktisk teologi? Er det et verktøyfag som utdanner kirkelig ansatte, eller et forskningsfag som undersøker kirkelige praksiser? Et fag som vil beskrive virkeligheten eller et frigjøringsprosjekt? Henvendt til akademikere eller kirkefolk? Er praktisk teologi nærmeste nabo til systematikerne, eller deler det oppkjørsel med sosiologene? Utgjør det ett rom av flere i teologiens hus, eller er det selve huset? Bør faget være gjenkjennelig uansett hvor i verden en befinner seg, eller er det grunnleggende forskjellig i det globale nord og globale sør?

Ingen av motsetningene over er skarpt «enten – eller», men de antyder hva som har vært viktige debatter i praktisk teologi de siste tiårene. Derfor er det med forventning vi åpner den gedigne boken *International Handbook of Practical Theology*, utgitt i 2022. Med 59 kapitler fordelt på 820 sider burde det være mulig å i det minste sette noen koordinater for faget fremover. Boken er «open access», og dermed gratis tilgjengelig for alle som har lyst på nye praktisk-teologiske impulser – enten du vil laste ned enkeltkapitler eller hele verket.

Boken i forhold til tidligere håndbøker

Det er gitt ut flere samleverk i praktisk teologi det siste tiåret. *The Blackwell Companion*

to Practical Theology (2012) og *The Blackwell Reader in Practical Theology* (2019), begge redigert av Bonnie J. Miller-McLemore, har tyngdepunkt i nordamerikansk kontekst. *Companion* er strukturert ut fra en firfoldig forståelse av praktisk teologi som (1) hverdagspraksis (*way of life*), (2) metode, (3) utdanning til kirkelig tjeneste inkludert deldisiplinene og (4) fagdisiplin. I *Reader* tok MillerMcLemore et spenstig grep ved å la kriteriet for bidrag i første del være at de utgjør en «epistemologisk provokasjon»; altså at de får oss til å tenke nytt. Hun prioriterte yngre og ukjente tekster og forfattere – ikke bare eldre og etablerte.

Også *Opening the Field of Practical Theology* (redigert av Gordon Mikoski og Kathleen Cahalan) har tyngdepunkt i nord-amerikansk kontekst. Redaktørene ønsket at alle kapitler av pedagogiske årsaker skulle ha lik struktur, noe som vakte frustrasjon blant enkelte ettersom det var en tydelig bias i retning vestlig epistemologi og fagforståelse. Videre ble fordelingen av kapitler problematisert ettersom minoritetsforskere også ble bedt om å skrive om minoritetstematikker som “Asian American Practical Theology” i stedet for om hermeneutikk, religiøse praksiser eller postmoderne praktisk teologi.

The Blackwell Companion to Theology and Qualitative Research (2022, se anmeldelsen

foran vår), redigert av Pete Ward og Knut Tveitereid, har et vestlig tyngdepunkt, men med større nordeuropeisk andel.

Håndboken i korte trekk

På denne bakgrunn fremstår *International Handbook* som et naturlig skritt videre: For det første vil redaktørene bort fra den vestlige dominansen. Forfatterne er rekruttert fra alle verdensdeler, og er informert av de- og postkoloniale tilnærminger til teologisk arbeid. Dette handler ikke bare om representasjon, men henger sammen med epistemologiske valg: En er redd for at teologiske generaliseringer kan komme til å overdøve og flate ut mangfoldet av stemmer og historier. Redaktørene har også vært forsiktige med å inndele kapitler etter tradisjonelle skillelinjer som disiplin, konfesjon eller geografiske områder.

For det andre er boken i opposisjon til at praktisk teologi ofte har plassert kirkelige praksiser tydelig innenfor fagets interessefelt, mens andre fenomener har vært overlatt til f.eks. sosialantropologi og religionsvitenskap. Håndboka vil vekke fra en slik "eksotisering", og den gjør religion til et sentralt og samlende begrep, fordi "in the globalized world we are involved in dynamic processes of cultural and religious transformation creating a complex entanglement between different religious traditions, cultures, discourses, communities and practices. This entanglement is what we seek to highlight in this anthology" (p. 8).

Boka har utgangspunkt i det faglige nettverket *International Academy of Practical Theology* som møtes til konferanse annet hvert år (de siste gangene i hhv. Oslo, Sao Leopoldo, Leuven og Seoul). Av redaktørene er Weyel og (nylig avdøde) Gräb tyske, mens Wepener er professor i Stellenbosch, Sør-Afrika. Dette gir et

tyngdepunkt i tysk, kontinental teologi med nærhet til Schleiermacher og (Ernst) Lange, og sør-afrikansk akademisk (og kirkelig) kontekst. Lartey fra Atlanta, Georgia representerer nordamerikansk teologi og postkoloniale perspektiver. Det er en vestlig (og tysk) overvekt i redaksjonen som står i en viss spenning til de globale ambisjonene, og som er merkbar til tider.

Boken er delt i tre: Den første delen belyser religion og religiøse praksiser relatert til ulike begreper som estetikk, kommunikasjon, fellesskap, familie, menneskerettigheter, institusjon, media og «live religion». Det er mye her som en kan kjenne igjen fra andre håndbøker, men det er originalt at «religion» er en så tydelig rød tråd, og at begrepet ikke bare koples til standard begreper som etikk og politikk, men f.eks. «life writing», «utvikling» og «juss».

Den tredje delen tar også et tradisjonelt utgangspunkt ved å løfte frem viktige teoretiske tilnærminger i retning en global praktisk teologi. Dette er det nærmeste en kommer eksplisitte bidrag til metode og til faglige disipliner, med stikkord som ritestudier, fenomenologi og religionspsykologi. Her finner vi også et av de få skandinaviske bidragene, med Geir Afdals kapittel om praksisteori.

Den midterste, og klart mest omfattende, delen, er også den mest originale. Hvert kapittel belyser tre religiøse praksiser som står i et mer eller mindre tett forhold til hverandre. Eksempler er «commemoration/remembrance/reconciliation», «exorcism/envy/witchcraft», «fasting/asceticism/feasting», «praying/pastoral care/spirituality» eller «Holy Scripture/hermeneutical practice/oral literature». Her finner vi de to andre skandinaviske bidragene: Trygve Wyller skriver om «diaconia/empowering/social development» og Auli Vähäkangas

& Kirstine Helboe Johansen om «wedding ceremonies/blessings/partnership». Det er i disse (til sammen 27) kapitlene at antologien særlig vil realisere visjonen om globale bidrag som ikke skal settes på en felles, teoretiserende eller generaliserende, nevner.

Verdt å få med seg

Som nevnt: Boken representerer stor bredde i forfattere, kontekster og temaer. Vi tror teologer både her og der vil ha glede av å lese om kjente og ukjente fenomener, og ikke minst diskutere de tidvis originale sammenkoblingene i del 2.

Vi har i utgangspunktet sans for redaktørenes vektlegging av de partikulære fortellingene, og det kan være fint å lese om fenomener i andre land uten med en gang å spørre etter overføringsverdi til vår egen kontekst. Likevel må vi innrømme at vi liker best de kapitlene som et stykke på vei prøver på det siste. Noen eksempler er:

Manuel Stetter skriver om død og begravelse, og gjør en imponerende jobb med å favne både dypt og bredt uten at det blir heseblesende. Vi tror at mange prester vil ha utbytte av å jobbe med dette kapitlet.

Emmanuel Larthey gir en god introduksjon til, og oversikt over, postkoloniale perspektiver relatert til pastorateologi. Hans kapittel er også et eksempel på hvordan skribenter med minoritetsbakgrunn og/eller nettopp slike postkoloniale linser, situerer seg selv i teksten, noe som mangler i en god del av kapitlene som er forfattet av vestlige majoritetsbidragsytere.

Birgit Weyels kapittel om praktisk teologi og religion er interessant for å forstå hennes (og dermed bokas) forståelse av praktisk teologi, og kunne slik sett gjerne åpnet del 1.

Katarina Krauses kapittel om omvendelse er interessant da det får frem både historiske linjer, flerfaglige perspektiver, en konkret

case – og hennes egen tilnærming til refleksjon: “conversion as social practice”. Omvendelsesprosesser inkluderer, ifølge Krause, kulturelle og individuelle aspekter, og prosesseres gjennom både konseptuell, emosjonell og kroppslig kunnskap.

Det er tankevekkende hvor sjelden praktisk-teologiske håndbøker eksplisitt diskuterer utdanning av kirkelige profesjonsutøvere. Kanskje er det frykten for det berømmelige «clerical paradigm»? Men i Cas Wepeners kapittel «holy supper/meal/sharing food» gir han en innføring i nattverden som kontroversielt punkt i sør-afrikansk kontekst, og får samtidig presentert sitt undervisningsopplegg for en mangfoldig studentgruppe, sentrert om nettopp måltidspraksiser.

Kritiske synspunkter

En mer kritisk lesning av boken kan følge to spor: For det første er det en del kapitler som vi opplever som nokså mislykkede. Det skulle i og for seg bare mangle: Dette er en uhyre ambisiøs antologi på mange plan, og det vil aldri lykkes for alle forfattere. Men noen kapitler klarer ikke å aktivere litteratur og teori (f.eks. bidraget om «institusjon og religion», som jo kunne vært svært interessant), en del av temaknippene i del 2 er originale og lovende, men innfrir ikke. Flere av kapitlene i denne delen klarer heller ikke å løfte teksten opp fra den casen som er utgangspunktet.

Dermed støter vi på det andre problemet, og det er at redaktørenes insistering på det partikulære, og motviljen mot å generalisere, har svakheter. Et stykke på vei er dette en smakssak: Noen har helt sikkert glede av å bli presentert for et (kanskje nytt og fremmed tema), og kan så trekke linjer til andre praksiser og interesser på egen hånd. Men vi synes, som allerede nevnt, at det er mer givende å lese de som klarer å etablere

forbindelseslinjer til en større diskusjon og teoriperspektiver. Vi har allerede nevnt noen som gjør dette, og kan her trekke frem kapitlet til Vähäkangas & Johansen om vielse og ekteskap: De presenterer hver sin case basert i aktuelle forskningsprosjekter, og gjør samtidig koblinger til mer overgripende temaer. Dette er vellykket, og elegant gjort.

Samtidig tror vi at noen av disse mer generelle temaene oppleves mer relevant i en nord-europeisk kontekst enn andre steder. Slik sett bekrefte redaktørens poeng. Men vi vil foreslå to strategier som kunne skapt interessante generaliseringer uten å være imperialistiske, og dermed styrket bokens bidrag: For det første ville vi redusert antall temaer i del 2, og heller invitert forfattere fra ulike kontekster til å skrive to og to kapitler omkring samme tematikk. Da ville en fått ulike blikk på ca. samme fenomen, noe vi tror kunne åpnet for flere dimensjoner, og gjennom en «apropos – mal a apropos» strategi gitt mulighet for interessante koblinger på tvers av kontekst og fag. For det andre hadde vi ønsket at et (noe intetsigende) innledningskapittel hadde blitt fulgt opp av et grundig oppsummeringskapittel, der redaktørene kunne diskutert implikasjonene i antologien slik den til slutt ble.

I denne anmeldelsen har vi lagt mest vekt på kapitlene i del 2, som på sett og vis er bokens mest originale bidrag, og også den delen som i størst grad prøver å realisere antologiens visjon. Det er mye verdifullt, og en del skuffende, også i de andre delene. Boken er en av flere (jf. oversikten over) som ser ut til å ta praktisk teologi vekk fra de tradisjonelle disiplinene. Det er på sett og vis forståelig, og det er klart at verken «homiletikk» eller «sjelesorg» i seg selv representerer egne teoretiske ressurser slik f.eks. praksisteori og ritestudier gjør.

Likevel er det tankevekkende at de fagene som tross alt er tilhørigheten til de fleste som arbeider med praktisk teologi, har en så marginal plass i en internasjonal håndbok. Tilsvarende gjelder noen av de klassiske og sentrale teologiske begrepene. Vi kommer i tanker på Miller-McLemore, som et sted beklager seg over at PT av og til snakker seg selv ned som fag, ved å fremstille det som mer flytende og marginalisert enn det vitterlig er. Det er uheldig hvis en så bredt antologi bidrar til det samme.

Kapitler vi vil trekke frem

Her gir vi smakebiter på kapitler som forfatterne tror mange kan ha glede av å lese:

Anne Austad

Daniel Shipanis kapittel “Spiritual Care/ Counselling/Religious coping” drøfter hvordan en transreligiøs tilnærming til åndelig/ eksistensiell omsorg (spiritual care) kan se ut. Shipani tar utgangspunkt i en case der en ateistisk “chaplain” blir spurt om å be sammen med en pasient. Denne situasjonen reflekteres i lys av teologiske og psykologiske normativiteter – og en modell for chaplaincy som inkluderer både “intra-faith” og “inter-faith” relasjoner. Kapitlet er et fint utgangspunkt for å drøfte hvordan sjelesorg og åndelig omsorg kan se ut i plurale kontekster. Dessuten; om chaplaincy skal forstås som en livssynsbasert tjeneste eller som en generell tjeneste for å bedre pasienters eksistensielle helse.

Tone Stangeland Kaufman

I kapitlet «Life writing and religion» gjør den skotske praktiske teologen Heather Walton seg til talskvinne for at livshistoriefortelling og autoetnografi kan berike fagfeltet praktisk teologi. Som ung student i apartheidtidens Sør-Afrika hadde hun Di-

etrich Bonhoeffers *Letters and Papers from Prison* i bagasjen. Den boka ble en teologisk medvandrer som hun kritisk og konstruktivt kunne speile egne erfaringer i. Med dette som utgangspunkt argumenterer Walton for et tettere samvirke mellom livsfortellingskriving, autoetnografi, teoretisk arbeid, politisk handling og kunstneriske uttrykk, og viser hvordan et slikt innenfra- og nedenfraperspektiv kan gi den praktiske teologien innsikter, og gi rom for et større mangfold av epistemologier og stemmer enn hva tradisjonell empirisk forskning og analyse har forutsetninger for å kunne gjøre. Hun bemerker at denne metodiske tilnærmingen til praktisk teologi fortsatt oppleves som «overskridende», men dermed som desto mer «enjoyable». Alt i alt er dette et kapittel som kan inspirere til metodologisk nytenkning innenfor vårt fagfelt.

Fredrik Saxegaard

Brendan og Chicaco Ozawa-de Silva skriver om hvordan meditasjon flytter seg fra religiøse til sekulære rom. De er opptatt av hvordan meditative praksiser kan gi “resiliens”, og åpne for tilgivelsesprosesser, i ekstremt krevende livssituasjoner. Eksempel er den opprinnelig buddhistiske meditasjonsformen “naikan”. Forfatterne forteller at å delta i denne endret livet til en traumatisert kvinnelig innsatt i et japansk høysikkerhetsfengsel. I tillegg diskuterer kapitlet begrepet “moral injury”, som overlapper med, men går utover, «traumet». Forfatterne gir også en entusiastisk beskrivelse av tibetansk mentalitet og kultur.

Valborg Orset Stene

I kapitlet «Singing/embodiment/resonance» viser David Plüss og Dorothea Haspemath-Finatti hvor viktig sang er i ulike religiøse kontekster. De presenterer og reflekterer over firstemt sang i en reformert liten kirke i Sveits, Taizesanger på en ungdomssamling og til sist fellessang i en nykarismatisk menighet. Synging i religiøse tradisjoner er svært ulike, men har noen fellestrekk. Forfatteren benytter antropologiske teorier og hjerneforskning for å få fram hvor betydningsfull sang er for menneskets utvikling og sosiale tilhørighet. Sangdeltakelse kommer før språklæring, og kan dermed si oss noe mer og annet enn ordene. Synging er en kreativ lek og er en gave til menneskeheten. Selv Calvin, som hadde sterkt fokus på Ordet, gjeninnførte synging som del av den religiøse praksisen. Selv om sang er så viktig i religiøs praksis er det lite forskning innen faget praktisk teologi, og artikkelen toner ut med metodologiske innspill til videre forskning.

Inge Westly

Marcel Barnard skriver om religion som et sanselig fenomen. En tenkning om det estetiske blir dermed vesentlig for den praktiske teologien. Ut fra Schleiermacher og Heidegger fremheves hvordan både kunsten og religionen hviler ikke-instrumentelt i sine egne formål, åpner for skjulte sider ved virkeligheten og har karakter av sakramental gave. Hvorvidt sakramentaliteten fremstår som religiøs estetikk eller estetisk religion vil være avhengig av hvordan gaven mottas. Kristen teologi må fungere som en «grensetrafikk» som deltar helhjertet både i kirkelige og kulturelle praksiser for å spore hvordan Kristus og tilværelsen stadig åpenbarer seg.